РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ТА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37(091)4/9

В. В. Глушич
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ВНЕСОК ДЖ. ДЬЮЇ У СТАНОВЛЕННЯ ІДЕЙ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СІМ'ЯХ США

Автором визначено ключові ідеї гуманістичного виховання в родині, а саме: зв'язок шкільного й родинного виховання з реаліями життя; спрямованість виховного процесу на активність дитини, на виконання нею конкретних практичних справ, на її інтереси. Установлено, що концепція виховання за Дж. Дьюї належить до прагматизму. Позиція теоретика щодо організації родинного виховання дітей поєднує соціо-зорієнтовані та педоцентристські ідеї. У статті визначено, що Дж. Дьюї цінував американську демократію і вважав запорукою її збереження та зміцнення гуманістичне виховання дитини в родині. У ході дослідження виявлено актуальність гуманістичної педагогіки за Дж. Дьюї, яка вимагає від батьків-вихователів пристосування до індивідуальних особливостей дитини, забезпечення атмосфери комфорту та «психологічної безпеки».

Ключові слова: *родинне виховання, батьки, Дж. Дьюї, гуманістична педагогіка, індивідуальність, особистість.*

Постановка проблеми. Гуманістичне виховання має за мету гармонійний розвиток особистості й передбачає гуманний характер відносин між учасниками виховного процесу. Гуманний характер виховання припускає особливу турботу суспільства про освітні структури. Цим відзначається освіта в США.

Дослідженням установлено, що до витоків становлення й розвитку сімейного виховання дітей у США правомірно віднести гуманістичні ідеї розвитку особистості, розвинені Дж. Дьюї, який у такому розвитку вбачав взаємозв'язані зміни в раціональній і емоційній сферах, що характеризують рівень гармонії її самозвеличення й соціумності. Цікаво відмітити, що саме досягнення цієї гармонії є стратегічним напрямом гуманістичного виховання в сучасних родинах у США.

У гуманістичній педагогіці ХХ століття виділяється система переконань видатного американського філософа, психолога й педагога Дж. Дьюї (1859–1952). Ця людина мала високий науковий авторитет, громадянську й особистісну мужність. У науковій і навчальній історико-педагогічній літературі Дж. Дьюї часто оцінювався як ідеолог американської буржуазії у сфері виховання. Його педагогічні погляди не отримували об'єктивного висвітлення.

Дж. Дьюї розробив концепцію розвитку особистості, згідно з якою цілі освіти передбачали розвиток соціальних, моральних і політичних знань та навичок у дітей. «Істинна свобода, кажучи коротко, інтелектуальна; вона ґрунтується на виховній силі думки, на вмінні бачити речі з усіх боків», – стверджував Дж. Дьюї [4, 65–68].

Цим зумовлена активізація й пильна увага сучасних науковців до педагогічного доробку вченого через призму сучасних гуманістичних цінностей.

Аналіз актуальних досліджень свідчить про те, що увага учених до творчого доробку Дж. Дьюї зосереджена навколо педагогічних проблем (О. Рогачова, Б. Бім-Бад), питань прагматичної естетики (А. Гурєєва), філософських і соціологічних переконань (О. Богомолов, Ю. Мельвіль, І. Нарський, Б. Шарвадзе).

Мета статті – розкрити внесок Дж. Дьюї в становлення ідей гуманістичного виховання дітей у сім'ях США.

Виклад основного матеріалу. Науково-педагогічна діяльність Дж. Дьюї починалася з різкої критики традиційної школи й вимог реформ. У книзі «Школа і суспільство» (1899) він виступив як соціолог виховання, довівши невідповідність традиційної освітньої системи вимогам соціального прогресу, її ізольованість від життя суспільства, вузькість її соціальних функцій. У праці «Школа і дитина» (1902) учений показав антигуманність усього виховного процесу, що характеризувався на той час пригніченням природної допитливості та свободи кожної дитини.

Програма реформ теоретика Дж. Дьюї була зорієнтована в соціальному плані на демократичну шкільну систему США, що на початок XX століття вже склалася. Просвітник дуже цінував американську демократію й ратував за її збереження та зміцнення. У цьому плані вирішальної ролі надавав вихованню дитини в родині.

Варто зазначити, що концепція виховання за Дж. Дьюї належить до прагматизму (від грецьк. прагма – справа) – філософсько-педагогічного напряму, що ратує за зближення виховання з життям, досягнення цілей виховання у практичній діяльності. Основні положення цього напряму відображені у виховній концепції Дж. Дьюї. Наприклад, шкільне й родинне виховання не можуть бути відірвані від життя; у виховному процесі необхідно спиратися на активність дитини, всіляко її розвивати та стимулювати. Виховання здійснювати не на основі абстракцій, а в процесі виконання конкретних практичних справ, де діти не лише пізнають світ, але й учаться працювати разом з іншими, долати труднощі й суперечки; в основі виховного процесу повинні лежати інтереси дитини: «..ми повинні стати на місце дитини та виходити з цього» [4, 8].

У концепції Дж. Дьюї багато уваги приділено соціально-педагогічним актам, у яких відбувається розвиток особистості, а саме: самозвеличення й соціумність. Як відомо, самозвеличення й соціумність є особистісним проявом, це глибоко взаємозв'язані полюси спрямованості особистості на себе (життя в собі) і на суспільство (життя в суспільстві). У цьому, за традицією Дж. Дьюї, виокремлюються дві сторони самотворення особистості.

Самозвеличення відображає внутрішній план розвитку особистості, зокрема – психофізичний, характеризує глибину індивідуальності особистості. Цей процес нерозривно поєднаний зі складними моментами життєдіяльності особистості, які здійснюються за допомогою самопізнання, саморегуляції та самоорганізації. Останні процеси є визначними для успішної соціумності людини (усвідомлення свого місця й ролі в життєдіяльності суспільства в конкретних історичних, географічних і економічних умовах).

Для створення сприятливих умов для доцільного самозвеличення та прояву соціумності особистості теоретик запропонував ідею шкільної общини, де в спільних справах і турботах учителів і батьків діти природно засвоювали б соціальний досвід демократичних стосунків, училися розуміти соціальні й політичні проблеми сучасності, брали участь у поліпшенні довкілля, на практиці проявляли громадянську відповідальність. Слід зазначити про те, що із захистом демократії Дж. Дьюї пов'язував і введення фізичної праці у виховний процес, бо «під впливом традиційної виключно академічної освіти майбутні громадяни зростають із презирством до фізичної праці» [2]. Просвітник був твердо переконаний у тому, що в демократичному суспільстві «усі повинні заробляти на життя собі та своїм близьким і робити це з повагою до своєї праці та свідомим інтересом до добросовісного виконання роботи» [3, 136].

Як можна визначити з вище викладеного, позиція теоретика щодо організації родинного виховання дітей поєднувала соціо-зорієнтовані й педоцентристські ідеї. Так, Дж. Дьюї писав: «Дитина стає сонцем, навколо якого обертаються засоби освіти й виховання; вона є центром, навколо якого вони організовуються» [3, 38]. Проте, педагог зазначав, що «тільки будучи справедливим до повного зростання всіх індивідуумів, окремих складових частин, суспільство має хоч якусь можливість залишитися вірним самому собі» [3, 8].

В організації сімейного виховання дітей ідея педоцентризму означала «необхідність мати справу з індивідуальністю кожної дитини», для того, щоб «її сили були виявлені, її здібності розвивалися, її інтереси задовольнялися» [4, 20].

Як відомо, в американській родині діти традиційно є об'єктом обожнювання й захоплення. Шкільні та дитячі свята вважаються визначними подіями, які відвідують усією сім'єю. З позицій гуманістичної педагогіки Дж. Дьюї дитина має право голосу нарівні з усіма іншими членами сім'ї; дитина шанована, і має право на недоторканість. На думку педагога, дитина має право на повну свободу дій. Це привчить її до самостійності. Уважається, що кожна людина має право на власні помилки й досвід. Саме цей досвід розкриває персональні схильності, свідчить про адекватну соціумність, об'єктивно обмежує самозвеличення.

Останнє положення підкреслює велике значення в системі поглядів Дж. Дьюї ідеї природовідповідності. Як психолог-експериментатор, він вивчав дитину та її розвиток у педагогічному процесі [1, 52–53], зокрема обґрунтував концепцію «школи життя дитини», побудованої на природних процесах фізичного й духовного зростання, задоволенні природних схильностей, організації дитячої активності. «Якщо ми повіримо в життя й у життя дитини, тоді всі заняття й усі дисципліни… стають природними засобами та матеріалами для виховання її уяви та впорядкування її життя…, відбувається вправляння її розуму, розширення світогляду й уподобань, виявляється свідомість зростаючої в ній сили та бажання ототожнити і своє знання, і свої здібності з інтересами світу й людей» [1, 53]. На таких природних засадах будувався «ідеальний будинок», заснований Дж. Дьюї при університеті в Чикаго.

Необхідно звернути увагу на те, що поради реформатора для вчителів і батьків, які здійснюють домашнє виховання, зорієнтовані на єдність розвитку й виховання. У книзі «Психологія та педагогіка мислення» (1909) обґрунтована ідея аналога діяльності дитини й ученого: «Природний і незіпсований стан дитинства, що відрізняється гарячою допитливістю, багатою уявою та любов'ю до досліджень, знаходиться дуже близько до стану наукового мислення» [3, 7]. Учений для розвитку мислення запропонував ігрові, практичні, інтелектуальні форми пізнавальної діяльності, елементи дослідницької та творчої роботи.

Разом із тим, педагог наголошував, що розвиток мислення не є метою виховання й освіти в цілому. Розвиток мислення дитини – це інструмент осягнення нею змісту шкільних курсів, необхідна умова подолання суперечності «навчальна програма та життя дитини». На думку Дж. Дьюї, засвоєння навчальних програм у школі – це входження дитини в «багатство знань», шлях до вироблення особистої культури через «власну діяльність», що направляється педагогом до «істини та краси». «Нехай природа дитини досягне свого призначення, відкритого для вас в науці, мистецтві, ремеслі» [2, 20].

Гуманізацію виховного процесу в родині, з точки зору Дж. Дьюї, слід розуміти як відмову від авторитарної взаємодії з педагогічним тиском на дитину, можливість встановлення добрих людських відносин у родині, надання абсолютного значення особистій свободі й вільній діяльності дитини. Гуманізувати сімейне виховання означає створити такі умови, у яких дитина є активним учасником виховних справ і поточного життя родини, суспільства загалом. Гуманістична педагогіка вимагає від батьків-вихователів пристосування до індивідуальних особливостей дитини, забезпечення атмосфери комфорту та «психологічної безпеки».

У процесі вивчення педагогічного доробку Дж. Дьюї виокремимо основні аспекти виховної діяльності батьків із позицій гуманістичної педагогіки, що мають виразні ознаки прагматизму. Серед них: диференціація та диверсифікація виховних впливів; індивідуалізація виховуючого

спілкування; створення сприятливих умов для розвитку схильностей і здібностей дитини; комфортна взаємодія різних поколінь у родині; психологічна безпека, захист дитини; віра в її сили й можливості; прийняття дитини такою, якою вона є; позиціонування дитини, її вчинків і дій з успіхом; зміна цільової установки виховання на індивідуальний розвиток дитини; забезпечення систематичних «духовних зустрічей із розумними людьми».

Наголосимо на тому, що гуманістичну педагогіку важко оцінювати статистично. Проте встановлено, що автентичність, емпатія та безумовне схвалення позитивно корелюють з розвитком дитини [5].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, визначені ключові ідеї гуманістичного виховання в родині, а саме: єдність шкільного й родинного виховання з реаліями життя; спрямованість виховного процесу на активність дитини, на виконання конкретних практичних справ, на її інтереси. Позиція теоретика щодо організації родинного виховання дітей поєднувала соціозорієнтовані й педоцентристські ідеї.

Педагогічна система видатного реформатора, безумовно, гуманістична й оптимістична. Багато ідей демократа й гуманіста зробили великий вплив на педагогічний світогляд його сучасників, на суспільну і педагогічну свідомість громадян США, заклали підвалини гуманістичного сімейного виховання дітей у США у другій половині ХХ століття.

Перспективним напрямом дослідження визначено зіставний педагогічний аналіз порад і рекомендацій для батьків у працях Дж. Дьюї та А. С. Макаренка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьюи Дж. Школы будущего / Дж. Дьюи, Э. Дьюи. – Берлин, 1922. – 612 с.
2. Дьюи Дж. Школа и общество / Дж. Дьюи. – М., 1925. – 324 с.
3. Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления / Дж. Дьюи. – Берлин, 1922. – 224 с.
4. Дьюи Дж. Школа и ребенок / Дж. Дьюи. – М, Пг., 1923. – 126 с.
5. Інформаційний портал «Освіта без меж» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http:// 5fan.ru/wievjob.php?id=9127.

РЕЗЮМЕ

Глушич В. В. Вклад Дж. Дьюи в становление идей гуманистического воспитания детей в семье США.

Автором определены ключевые идеи гуманистического воспитания в семье, а именно: связь школьного и семейного воспитания с реалиями жизни; направленность воспитательного процесса на активность ребенка, на выполнение им конкретных практических дел, на его интересы. Установлено, что концепция воспитания по Дж. Дьюи принадлежит к прагматизму. Позиция теоретика по организации семейного воспитания детей сочетает социо-ориентированные и педоцентристские идеи. В статье определено, что Дж. Дьюи ценил американскую демократию и считал залогом ее сохранения и укрепления гуманистическое воспитание ребенка в семье. В ходе исследования выявлена актуальность гуманистической педагогики по Дж.

Дьюи, которая требует от родителей-воспитателей приспособления к индивидуальным особенностям ребенка, обеспечение атмосферы комфорта и «психологической безопасности».

Ключевые слова: *семейное воспитание, родители, Дж. Дьюи, гуманистическая педагогика, индивидуальность, личность.*

SUMMARY

Glushich V. J. Dewey's contribution to the formation of ideas of humanistic education of the children in the families of the USA.

This publication analyzes the humanistic ideas of personal development in the pedagogical heritage of J. Dewey. In particular it is stated that J. Dewey saw interrelated changes in rational and emotional areas that characterize the level of harmony, its self-aggrandizement in this development. The author has accepted the fact that namely achievement of this harmony is the strategic direction of humanistic education in modern families of the USA.

The author has defined the key ideas of humanistic education in the family, namely the relationship of school and family education with the realities of life; the orientation of the educational process on the child's activity, on the fulfillment of specific practical cases, on its interests.

It is found out that the concept of education by J. Dewey refers to pragmatism. The position of a theorist about the organization of a family upbringing combines socio-oriented and child-oriented ideas. It is noted that J. Dewey appreciated American democracy and considered humanistic education of the child in the family as a key of its preservation and strengthening.

The significant tendency in the concept of «school of child's life» by J. Dewey is the reliance on natural processes of physical and spiritual growth, on satisfaction of natural inclinations, on organization of children's activities in the educational process.

The study has revealed the relevance of humanistic pedagogy of John Dewey which requires the parents to adapt to the individual characteristics of the child, to provide an atmosphere of comfort and «psychological safety».

The reformer's recommendations for the teachers and parents that engage home education are focused on: the unity of the development and education; differentiation and diversification of educational influences; individualization of educating communication; creating the favorable conditions for the development of aptitudes and abilities of the child; a comfortable interaction between different generations in the family; psychological safety, protection of the child; a faith in its strength and capabilities; adoption of the child as it is; positioning of the child's behavior and actions with success; a change of the target set education on the individual development of the child; providing systematic «spiritual meetings with intelligent people».

The perspective direction of the research is the pedagogical analysis and recommendations for the parents in the works of J. Dewey and A. S. Makarenko.

Key words: *family education, the parents, John Dewey, humanistic pedagogy, a personality, individuality.*

УДК 37.07 (09)

Л. В. Задорожна-Княгницька
Маріупольський державний університет

ОСОБИСТІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ У СВІТЛІ СУСПІЛЬНИХ ПОДІЙ 1917–1935-х РР.

У статті розглядається проблема особистості керівника навчального закладу в межах історичного періоду 1917–1935 рр. Розкрито сутність діяльності